

Erginlenme Törenlerinde Sempatik Büyüler

Sympathetic Magics in The Adulthood Ceremonies

Emine TAŞ*

Öz:

İnsanoğlunun ruhlar âleminde başlayan erginlenme süreci anne rahmine düş-tüğü andan itibaren bu dünyada da devam etmektedir. İnsanın söz konusu mace-rası doğumla birlikte biyolojik süreçten kültürel sürece evrilir. Doğum, ilahi kay-naklarda insanoğlunun bir alemde başka bir aleme gelişi anlamına geldiği gibi antropojik düşünce sistemini esasına göre ise insana bir kimlik ve yeni bir statü kazandıran olgu olarak tanımlanabilir. Doğumla birlikte insanoğlu, sahip olduğu yeni kazanımlarla zorlu ve engellerle dolu bir yolculuğa sürüklenir.

İnsanoğlunun verdiği her sınav, yaşadığı her kriz onun kültürel açıdan bir üst statüye geçmesini sağlamaktadır. İnsanın başardığı her sınav, onun toplum içeri-sinde olgunluğa eriştiğinin, belli yetenekler kazandığının, yeni bir kimlik ve kişi-liğe büründüğünün işareti olarak da anlaşılabilir. Erginleme, insanın ait olduğu toplum tarafından kabul olarak anılabilir ve bu kabul, mutlaka bir törenle gerçek-leştirilerek kutsiyet kazanır. Literatürde bu törenlere “geçiş ritüelleri” veya “ergin-lenme törenleri” adı verilmektedir.

Her erginlenme töreni bir kriz atlatma işlemi olduğu için ister istemez birtakım büyüsel uygulamalara ihtiyaç duymaktadır. Bu uygulamalarla krize maruz kalan kişiye gelebilecek kötülükler def edilmiş, iyilikler, bereketler ve ihsanlar kazanıl-

*Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye, eminetas5050@gmail.com.

mış sayılır. Bu bağlamda kültüre dahil hangi uygulamaya bağlı olursa olsun büyüler genel olarak olumlu (kara büyü) ve olumsuz (ak büyü) olmak üzere iki çeşittir. Olumsuz büyüler, kara büyü, tabu olarak kabul edilirken, asıl çalışma konusuyla alakalı olan sempatik büyüler ise olumlu büyülerin içinde değerlendirilmektedir.

Bu çalışma üç başlıktan oluşmaktadır; birinci başlıkta, “Erginlenme Nedir? “Erginlenme Denildiğinde Neler Anlaşılmadı?” şeklinde teorik çerçeve ve kavramsal açıklamalara yer verilmiştir. İkinci başlıkta ise, “Büyü Nedir? “Sempatik Büyü Nedir?” “Sempatik Büyü Çeşitleri Nelerdir?” gibi sorulara cevap aranmıştır. Üçüncü başlıkta ise bu bilgilerden hareketle örneklerle dayanarak erginlenme törenlerinde uygulanan sempatik büyü çeşitleri incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Erginlenme, Büyü, Sempatik Büyü, Benzeme/Taklit Büyüsü, Temas Büyüsü, Tersine Çevirme Büyüsü.

Abstract:

The process of the maturation of mankind, which began in the realm of souls, continues in this world from the moment it falls into the womb of the mother. Human adventure with birth it evolves from the biological process to the cultural process. Birth can be defined as the fact that human beings come from one realm to another in divine sources, and on the basis of anthropological thinking system, it gives people an identity and a new status. With birth, mankind is driven to a challenging journey full of obstacles with new gains.

Every test of human beings and every crisis that it experiences gives it a cultural status. Every test that a person succeeds can be understood as a sign that he has reached maturity in society, acquired certain abilities, and assumed a new identity and personality. Adulthood can be regarded as acceptance by the society to which man belongs, and this acceptance is realized by a ceremony. In literature, these ceremonies are called “transitional rituals” or “maturation ceremonies.

Since every adult ceremony is a crisis recovery process, it has to be done with magical practices. With these practices, the evils that may come to the person who is exposed to the crisis are eliminated and the good deeds, blessings and blessings are considered to have been earned. In this context, no matter what practice is involved in culture, magics are generally of two kinds, positive and negative. Negative magics, black magic, is considered taboo, while sympathetic magics, which are relevant to the actual subject of study, are evaluated within positive magics.

The work consists of three titles; in the first title, “What is puberty? “What Is Understood When It Is Said To Grow Up?” in the form of theoretical framework and conceptual explanations are given. In the second title, “What Is Magic? “What Is Sympathetic Magic?” “What Are The Kinds Of Sympathetic Magics?” answers to

such questions have been sought. In the third title, the types of sympathetic magics used in adult ceremonies are examined based on examples based on this information.

Keywords: growth, Magic, sympathetic magic, analogy/imitation Magic, contact Magic, inversion Magic.

Giriş:

Bu çalışmada metin merkezli bir yaklaşım yerine daha çok bağlam merkezli bir yaklaşım sergilenmiştir. Makalede yer alan örnekler, saha çalışmasına başvurulmadan Anadolu'nun farklı bölgelerinden daha önce yapılmış derlemelerden oluşan telif eser, yüksek lisans ve doktora tezlerinden alınmıştır.

“Her araştırma için her şeyden önce gereken ‘araştırılacak konu’ veya ‘çözülecek problem’dir ve her ne kadar ele alınan konunun adı ‘alan araştırması’ olsa da sistemli bir alan çalışması genellikle kütüphane veya arşivdeki bir masada başlar. Alan araştırmasının da her bilimsel araştırmanın olduğu gibi ilk kademesini ‘derlenecek ve bu sayede açığa kavuşturulacak olan meselenin ortaya konusu’ veya ‘çözümünecek meselenin tespiti oluşturur (Çobanoğlu, 2012: 68). Bu çalışmada daha önce çeşitli bölgelerde yapılan ve yazıya geçirilen derlemelere dayalı olarak konu ile ilgili tespitler ortaya konmuş, ardından tahlil aşamasına geçilerek bu aşamada “İşlevselci Halk Bilimi Kuramı” kullanılmıştır.

“İşlevselcilik, toplumun parçalar halinde örgütlendiğini ve her bir parçasının toplumun bütününe sürekliliğine hizmet ettiği varsayımına dayanmakla birlikte, uzlaşmış ortak değerlerin ve kültürel kabullerin toplumsal düzeni sağlamadaki rolü üzerine de odaklanmıştır” (Yolcu, 2016: 269). Malinowski'nin “işlev” olarak adlandırdığı bu kavram, kültürel ya da toplumsal sistemde oynanan roldür. Bütün uygarlık tiplerinde, her âdet, her nesne, her fikir, her inanç hayatı bir işlev yapar; ayrı ayrı hepsinin yerine getireceği bir işlevi vardır; ayrı ayrı hepsi organik bir bütünlüğün kaçınılmaz bir parçasını temsil eder (Yolcu, 2016: 272). Çalışmada derlemelerden tespit edilen erginlenme törenleriyle ilgili örneklerden yola çıkarak “bu örnekler sempatik büyü çeşitlerinden hangisine hizmet ediyor ve hizmet ettiği bu büyülerin toplum hayatında nasıl bir işleve sahip?” sorularına yanıt verdiğine dair tahlillere yer verilmiştir.

Erginleme/ Erginlenme

İnsanoğlu yaşamının her safhasında bir engelle karşılaşır. Bu engelleri çeşitli yollardan aşan insan, toplum içerisinde yaşamını devam ettirir. İnsanın karşılaştığı her engel onun adeta bir sınavı, bir krizi haline gelir. Sınavı kazanan ve krizi atlatan kişilerin eski statüsü ölür ve bu kişi, yaşadığı toplum içinde yeni kimlik/kişilik kazanır.

Bebeklikten çocukluğa, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten kültürel ve toplumsal yapının kurallarıyla uyumlu bir topluluk üyesi olmaya ve en sonunda da fiziksel

ve kültürel işlevlerin sona ermeye başladığı ölüm sürecine uzanan süreçte sergilenen her tören, insanoğlunun biyolojik varlığını kültürel olarak anlamlandırmayı amaçlayan simge ve kodlarla donatılmıştır (Aça, 2018: 30). Bu simge ve kodlar insana toplumda yeni bir statü kazandırmaya yarayan ritüellerdir.

Erginleme (initiation) terimi, en genel anlamda, maksadı erginlenecek olan şahsın sosyal ve dini statüsünde kesin bir değişim meydana getirecek olan ritüeller ve öğretiler bütünü olarak ifade edilmektedir. Felsefi terimlerle belirtilecek olursa erginleme, varoluşsal durumda temel bir değişime denk düşer; aday, sınavından, erginleme ritüelinden önce sahip olduğundan tamamen farklı bir beden olarak ortaya çıkar ve bir başkası haline gelir (Eliade, 2015:13). İnsanoğlunun bu sınavı ilk insan Âdem ile Havva'nın günahkâr olmasıyla başlamıştır. Mehmet Aça bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“İslam toplumlarında, Hıristiyanlığın son dönemlere kadar getirdiği anlayışın tersine dünyaya gelen çocuk “sabi”, “masum”, “sorumsuz”, “saf” ve “temiz”dir. Onun bu durumu, Âdem ile Havva'nın cennetteki yasak meyveyi yemeden önceki durumuna benzemektedir. Bütünüyle kendisini dünyaya getiren “baba” (erkek egemen geleneksel toplumlarda annenin de bağımlı olduğu “baba”ya) ile “anne”ye bağımlı olan, herhangi bir dinsel ve dünyevi (sosyal) sorumluluğu bulunmayan, henüz günah ve hatalarla kirlenmemiş olarak kabul edilen masum çocukların durumu, ergenlik döneminden itibaren değişmekte, bu dönemden itibaren “sabilik” bitip “hata” ve “günah”ların neden olduğu “kirlenme” ve “bozulma” dönemi başlamaktadır.” (Aça, 2009: 376-377).

Erginlenme denen husus bir geçiş ritüeli ile gerçekleşir. Joseph Campbell, geçiş aşamasını “eşik” olarak niteler.

“İster büyük ister küçük ve hangi yaşam sahnesinde ya da aşamasında olursa olsun, çağrı, her zaman bir dönüşümün -tamamlandığında bir ölüme ve bir doğuma eşitlenen bir ruhsal geçiş anı ya da ayininin- gizemiyle perdeyi kaldırır. Alışılmış yaşam ufku genişlemiştir; eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar artık yetmez; bir eşiği aşma zamanı gelmiştir.” (Campbell, 2013: 65-66) ifadeleriyle belirtir.

Bütün ayrılık ve yeni doğum anları da kaygı üretir. İster kral babasıyla kurulmuş olan ikili birliklerinden ayrılmak üzere olan prens olsun, ister şimdi bahçe'nin idilinden ayrılmaya hazır olan Tanrı'nın kızı Havva, ister yaratılmış dünyanın son ufuklarının ötesine geçen aşırı yoğunlaşmış geleceğin Buddhası olsun, hep aynı tehlikeyi, güven kazanımını, sınamayı, geçişi ve doğumun gizemlerinin tuhaf kutsallığını simgeleyen arketipsel imgeler harekete geçer (Campbell, 2013: 66). Her insan yaşamının her safhasında bir geçiş, bu geçişi yapabilmesi için sınama ve sınavlar yolunu yaşaması gerekmektedir. Her eşik bir sınavdır ve bu sınavlar risklerle ve krizlerle doludur. Riskleri ve krizleri atlatıp sınavları geçen kişi, bir törenle bunu kutlar. Bu eşiği geçen insan, yeniden doğumu yaşayarak yeni bir kimlik kazanır. İnsanın her eşikten geçmesi bir döngüyü beraberinde getirir.

Zamanın döngüsel olduğuna olan inanç, ebedi dönüş, evrenin ve insanlığın dönem dönem yok olması, yeni bir evrenin ve yeni bir insanlığın “*yeniden canlanması*” inancı, akan zamanın, tarihin yenilenmesi umudunu ve arzusunu ortaya koyar. Kozmik döngü «*yaratılışı*,” “*varoluşu*” ve “*kaosa dönüşü*” kapsar. Büyük yıl bir yıldır, yani aylardan ve günlerden oluşur. Ama bu bağlamda bizim en çok ilgimizi çeken nokta, kozmik döngülerle ilgili tüm mitlerde ve tüm öğretilerde karşımıza çıkan zamanın mutlak olarak yenilenmesi umududur. Her döngü, mutlak bir başlangıca sahiptir, çünkü her geçmiş, her tarih kaosa bütünleşme sonucu yok olur ve gider (Eliade, 2003: 338-339). Erginlenme bir kökene gidişin simgesel olarak gösterimidir. Yani ilk yaratılış anındaki kaos ortamına dönüşün tekrarıdır. Nasıl ki savaş ortamı bir kaosu simgeliyorsa, tıpkı bunun gibi bireyde erginlenme aşamasına gelene kadar kendi içinde kaosunu yaşar, çeşitli sınamalardan geçer. Sınamaları kazanan birey toplumdaki varlığını kanıtlar ve bunun sonucu olarak da yenilenme süreci tamamlanmış olur.

Erginleyici imtihanların büyük kısmı, çok açık bir şekilde olmasa da dirilişin ya da yeni bir doğumun takip ettiği ritüel bir ölümü ima eder. Her erginleme ritüelinin merkezi anı, adayın ölümünü ve topluma geri dönüşünü sembolize eden bir törenle temsil edilir. Aday, hayata başka bir varlık tarzını kabul ederek yeni bir insan olarak döner (Eliade, 2015: 16). William A. Haviland, erginlenme sürecini “kriz dönemi” olarak adlandırmaktadır. Bu adlandırmayı ise şöyle açıklar:

“Dini törenler kişinin kutsal olanla bağ kurması anlamına gelen dini uygulamalardır. Dini ritüeller gruptaki sosyal bağı güçlendirerek gerginliği azaltırlar. Ritüellerin bir başka işlevi de önemli anların kutlanması yanı sıra bireylerin kriz anlarını bireylerin minimum düzeyde zararla atlmasına ve zorluklarla baş etmesine yardımcı olmasıdır. Antropologlar çeşitli ritüelleri çeşitli başlıklar altında toplamışlardır. Geçiş törenleri bireyin hayatı boyunca karşılaştığı aşamalarla ilgilidir. Yoğun dönem törenleri kriz dönemlerinde bireylerin kaynaşmasını sağlayarak grubu bir arada tutan törenlerdir. Arnold Van Gennep antropolojinin klasiklerinden birisi olarak kabul edilen eserinde, geçiş törenlerini yaşamaların doğum, ergenlik, ebeveynlik, daha yüksek bir sınıfa ilerleme, mesleki uzmanlaşma ve ölüm gibi kritik dönemlerinde bireylere yardımcı olan törenler olarak tanımlanmaktadır. Geçiş törenleri ayrılma (separation), intikal (transition) ve katılım (incorporation) olarak üçe ayrılmıştır. Birey bir dönemde toplumdaki ayrılır uzaklaşır, daha sonra bir süre tek başına yaşar, en sonunda da yeni bir statü ile tekrar topluma dahil olur.” (Haviland, 2002: 421).

Büyü-Sempatik Büyü

Büyünün kökeni çok eskilere dayanmaktadır. İlkel insan çevreyi henüz anlamlandırmamışken çevrede meydana gelen bir takım doğa olaylarına, hayvanlara, bitkilere bir mana yüklemiştir. Bu doğa olaylarını, hayvanları taklit etme veya temasta bulunma halinde olağan durumun değişeceğine, avların bereketli olacağına inanmışlardır. O halde “*Büyünün kökeni nereye dayanmaktadır?*” sorusuna yanıt verilmelidir.

İnsanda, özel olarak da ilkel insanda, çevreyi kendi kopyası gibi tasarlama eğilimi vardır. Hayvanlar, bitkiler ve nesnelere hareket ettiklerine, bir şeyler yaptıklarına, insana yararlı olduklarına ya da onu engellediklerine göre onlar da ruhla donatılmış olmalıdır. Böylece, ilkel insanın felsefesi ve dini olarak animizm denen inanç sistemi gelişmeye başlamıştır (Malinowski, 1990: 8). Bir başka deyişle, uyku ve rüya halinde insanı yöneten bir töz vardır. İlkel insan, bu tözü (ilkeller arasında mana olarak nitelendirir) doğada canlılık gösteren bazı varlıklarda da olduğunu düşünmüş, böylelikle animizm denen inanç meydana gelmiştir (Yolcu, 2014: 16).

Adı zikredilen mana inancı dinamizm kavramını ve bununla birlikte dinamist dünya görüşünü meydana getirmiştir. Bu görüşe göre ilkel dönem insanı, kendilerinden daha nitelikli, etkili ve kuvvetli olduğunu gördüğü bazı kimselerin, şeflerin, yaşlıların, şamanların, büyücülerin, savaşçıların, avcılarının toplumun diğer üyelerine bakarak iyi konuşma, fiziki yapı, cesaret, parapsişik, majik, hiptonik vb. gibi yetenek ve özelliklerle sıvırlmalarıyla veya çevresinde bulunan bazı bitki örtülerinin, hayvanların, taş, kaya, orman, su vb. gibi doğa öğelerinin bir takım doğal yeteneklere sahip olmaları ile kendilerinden farklı olarak görmeleri onların bir takım dinamik ve mistik kuvvetle yüklü olduğuna inanmıştır (Örnek, 2014: 35-36; Çeribaş, 2016: 183). İnanılan bu mistik kuvvetlerin olumlu ya da olumsuz yanları vardır. Bir başka deyişle, büyüler, kullanılışına göre, iyilik ve kötülük getireceği düşüncesi hâkimdir. İşte bu alışılmışın dışındaki güce ya da kudrete sahip olmak ya da onun zararından korunmak için birtakım kaçınmalara dikkat etmek ve birçok kurala uymak gerekmektedir. Şu halde büyüünün temelinde yatan görüşlerden birisi dinamist dünya görüşüdür. Dinamist dünya görüşü tabuyu doğurmuştur (Örnek, 2014: 131). Sihirli ve gizemsel güç olan mana içine girdiği maden, bitki, hayvan, insan gibi her nesne varlığı dinamik kılar. Aynı zamanda tabunun kaynağında mana inancıyla ilişkili totem nesne ya da varlık, dolayısıyla totemizm vardır; totem, bu görülmez mana gücünün maddeleşmiş biçimidir. Bu güç, yarar sağladığı gibi zarar da verebilir. Bu bakımdan kimi yerde tabulaşarak dokunulmaz hale gelir (Hançerlioğlu, 1976d: 58). Bir başka ifadeyle totem/totemizm “Klanla arasında akrabalığa dayanan majik bir ilişkiye sahip, klanın etnogonik mitin ilk ata olduğuna inanılan hayvan, bitki, cansız nesne ya da doğa olaylarına totem denir. Totem klanın koruyucusu ve ilk atası olması nedeniyle kutsaldır ve inançlara göre, klan üyeleri toteme ne zarar verebilir ne de öldürebilir.”(Yolcu, 2014: 24).

Totem, hem erkeğin atalarını hem de insan ve hayvanların ortak “kardeşliğini” simgeler. Totem her zaman için tabudur (Reed, 2012: 61). Tabu, görüldüğü üzere totemizm inancının getirdiği yasakları ve kuralları ifade etmektedir. Yani totem olan canlı veya cansız bir varlığa dokunmak, zarar vermek veya öldürmek/yemek tabu olarak görülmektedir. Aktarılan bilgiler ışığında büyüünün kökeni en eski ilkel inanç sitemlerinden animizm ve animizm doğurduğu “mana” gücünün etkisiyle oluşan totem inancıdır. O halde “Büyü nedir?” sorusu akla gelmektedir.

Bronislaw Malinowski'nin “Büyü, Bilim ve Din” adlı kitabında büyüünün tanımını şu şekilde anlatılmaktadır:

“Asıl olarak insani etkinlikler ve durumlarla, avla, toprağın işlenmesiyle, balıkçılıkla, ticaretle, aşk oyunlarıyla, hastalık ve ölümlle ilgilidir... Büyü gücü, her yerde hüküm süren ve istediği ya da gerektiği her yere yayılan evrensel bir güç değil. Büyü, tekil, özel bir kudret; türünde tek, yalnız insanın içinde bulunan, yalnız büyü sanatıyla serbest bırakılabilen, kendini sesiyle ifade eden ve ayinin uygulanması yoluyla aktarılan bir güç.” (Malinowski, 1990: 65).

Duygusal büyü sistemi yalnızca olumlu kurallardan oluşmaz; çok sayıda olumsuz kural, yani yasak da içerir. İnsanlara yalnızca ne yapılacağını değil neyi yapmaması gerektiğini de söyler. Olumlu kurallar büyülerdir: olumsuz kurallarsa tabulardır. Aslında tabu öğretisinin tamamı, ya da büyük bir bölümü, benzerlik ve dokunma gibi iki büyük yasasıyla duygusal büyüünün uygulamasından başka bir şey değilmiş gibi görünmektedir. Yani tabu şu ana kadar kılıfsal büyüünün olumsuz bir uygulamasıdır. Olumlu büyü ya da büyücülük şöyle diyor: “*Şu ya da bu olabilsin diye şunu yap.*” Olumsuz büyü ya da tabu ise şöyle diyor: “*Şu ya da bu olmasın diye şunu yapma.*” Olumlu büyüünün ya da büyücülüğün amacı arzulan bir olayı meydana getirmektir; olumsuz büyüünün ya da tabunun amacı ise arzu edilmeyen bir olaydan sakınmaktır. Fakat her iki sonuç da yani arzulan ya da arzulanmayan şeyler, benzerlik ya da temas yasalarına uygun olarak ortaya çıkarılmalıdır (Frazer, 2004: 39-40).

Sir James George Frazer ünlü “*Altın Dal (Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma)*” adlı çalışmasında büyüünün dayandığı iki ilkedен söz etmektedir:

“İlki, benzerin kendi benzerim doğuracağı, ya da bir etkinin kendi nedenine benzediği ilkesidir; İkincisi, bir kez birbirine dokunmuş şeylerin fiziksel temas kesildikten sonra da, uzaktan birbirini etkilemeye devam edeceği ilkesidir. İlk ilkeye Benzerlik Yasası, ikincisineyse Dokunma ya da Bulaşma Yasası denilebilir. *Büyücü, bu ilkelerin ilkinden* yani Benzerlik Yasasından, istediği etkiyi yalnızca taklit etmekle yaratabileceğini, ikincisindenense, maddi bir şeye ne yaparsa bunun o nesnenin bir zamanlar dokunduğu kişiyi, bu onun bedeninin bir parçası olsun ya da olmasın, aynı şekilde etkileyeceğini çıkarır.” (2004: 33).

Sempatik büyü olarak nitelendirilen bu iki büyü çeşidinden ilki “benzeme/taklit büyüü”, ikincisi de “temas büyüü” olarak adlandırılır. Bunlar dışında çalışmada yer alacak bir büyü çeşidi ise “tersine çevirme” büyüüdür. Bu büyü çeşidinde yukarı da belirtildiği üzere bir takım dinamik ve mistik kuvvetle yüklü olduğuna inanılan bir olayın, bir hareketin tersine döneceği, zıttı bir durum sergileyeceği inancıdır.

Erginlenme Törenlerinde Sempatik Büyüler

Her büyü ayininin kendi belirli adı, çalışma planında kendi özel zamanı ve yeri vardır ve günlük faaliyetin tamamen dışındadır. Bunların bir kısmı törenlerdir ve bütün topluluğun katılması gerekir; hepsi kamuya açıktır, yani ne zaman yapılacağı bilinir ve bunlara herkes katılabilir (Malinowski, 1990: 19). Büyüsel törenler için en genel kavramı laytmotif almak: Yani yaşamdır. Aslında, insan yaşamının fiz-

yolojik evrelerinin, özellikle de gebe kalma, gebelik, doğum, ergenlik, evlenme ve ölüm gibi dönüm noktalarının gerçekte pek çok ayinin ve inanç öğretisinin çekirdeğini oluşturduğuna herkesi ikna etmek için etnoloji literatürünü azıcık bilmek yeterlidir. Gebe kalmaya ve yeniden doğuşa, tutkuya veya doyurulmaya ilişkin dini tasarımlar hemen hemen bütün soylarda şu veya bu biçimde büyüyle var olurlar ve çoğunlukla da kurallar ve törelerle bağlantılıdır. Gebelik sırasında kadın belli tabulara uymak ve törenler yapmak zorundadır, bunlara zaman zaman kocası da katılır. Doğum öncesinde ve sonrasında, tehlikeleri uzaklaştırmak ve kötü büyüyü kovmak için çeşitli büyü ayinleri, temizleme törenleri, yeni doğanın yüksek güçlere ya da topluluğa tanıtıldığı toplu şenlikler ve eylemler vardır. Daha sonra da yaşamda oğlanlar ve -çok daha az rastlanarak-kızlar, kural olarak gizemle çevrili ve zalimce, müstehcen sınavlarla dolu, çoğu kez de uzun süreli inisiasyon (yetişkinliğe giriş) ayinlerine katılmak zorundadırlar (Malinowski, 1990: 27). Bahsedildiği üzere insanlar yaşamlarının belirli evrelerinde karşılaştığı kötülükleri defetmek için çeşitli şenlikler düzenleyerek bazı büyüsel uygulamalarla rahatlama yoluna gitmiştir.

Erginleme törenleri sırasında metafizik doğanın tümüyle ortaya konuluşu (insan ırkının kökeni, tanrıların ve ataların kutsal tarihi, başkalaşım, simgelerin anlamı, gizli adlar vb) yalnızca yeni erginlenmiş birisinin bilgiye susamışlığını gidermeye yönelik değildir, aynı zamanda öncelikle onun varoluşunun pekiştirilmesini, yaşamın ve bolluğun sürekliliğinin sağlanmasını, ölümden sonar mutlu bir yaşam güvencesini vb. amaçlar (Eliade, 2003: 77). Bu bakımdan erginlenme törenlerinde yapılan bir takım sempatik büyüler mutlu bir yaşama hizmet amacı gütmektedir.

Benzeme Büyüsü

Benzeme büyü, “*analoji*” terimiyle adlandırılmaktadır.¹¹ Analoji büyü en çok uygulanan büyü şeklidir. Bu büyüün yapısı, “taklit yoluyla arzu edilen sonucu hâsıl etme denemesi, benzer işlemlerle istenilen şeyi (olayı) öne almak; *böylece o olayın yakın bir gelecekte meydana gelmesini zorlamaktır*. Bunu yaparken, “benzer benzeri yaratır” ilkesinden hareket edilmiş olur. Benzer olarak da gözle görülür dış benzerlikler, tutum ve davranıştaki benzerlikler ya da asosiyatif düşünce zincirlerinden çıkan büyüsel özellikler geçerlidir (Örnek, 1966: 35).

Hayatın en önemli geçiş safhasından birisi doğum ile ilgilidir. Türk kültüründe çocuksuzluk en büyük problemlerden biridir. Çocuğu olmayanlar kısır olarak nitelendirilmekte ve toplum tarafından kınanma sebepleri arasında birinci sırada yer almaktadır. Çünkü Türk kültüründe aile soyunun devamı için çocuk olması şarttır. Bu sebeplerden dolayı çocuğu olmayan aile kısırlığı gidermek için bir takım benzeme büyülerine müracaat etmektedir.²²

¹¹ **Analoji:** (I ince okunur), Fransızca analogie. 1. isim Benzeşim, benzeşme./ 2. isim, dil bilgisi Örneğime./3. isim, mantık Andırışma. Kaynak <<https://sozluk.gov.tr/?kelime=>> (Erişim tarihi: 31.10.2019).

²² Olağanüstü güçler vesilesiyle çocuk sahibi olmaya Dede Korkut Hikâyelerinde de rastlanır. Dede Korkut

“Kısır kadın, çocuğa kalmak için doğuran bir kadının çocuğunun eşinin üstüne oturur” (Gümüşpınar, Hafik, İmralı, Şarkışla, Sivas) (Örnek, 1966: 56).

Çocuğu olmayan bir ailenin çocuğu olması için “su” motifi önemli bir işleve sahiptir. Su, Altay Yaradılış efsanesinde kâinatın yaratılışının özünde de suyun olduğu inanışı mevcuttur.³³ Bununla birlikte Kuran-ı Kerim “*O insanı bir damla sudan yarattı*” (Altuntaş ve Şahin, 2008: 280) ayetinde insanın yaratılışının özünün sudan olduğunu vurgulamaktadır.

Erginleme ritüellerinde su insanoğluna, bir “yeniden doğum» bahşeder; büyüsel ritüellerde iyileştirir, cenaze törenlerinde ölümden sonra doğumu garantiler. Bütün potansiyel güçleri kendinde toplayan su (hayat suyu) yaşamın simgesidir. Tohumlar açısından zengin olan su, toprağı, hayvanları ve kadınları döller (Eliade, 2003: 197). Su, bereketin, bolluğun, yaradılışın, yeniden doğuşun vs. özellikleri sebebiyle çocuğu olmayan aileler çocuğunun olması için suyun bu büyüsel içeriğinden faydalanır.

“Çocuk isteyen kadınlar, a) Herhangi bir türbe toprağından az miktarda alarak suda eritir ve bu suyu içerler (Eskişehir); b) Bir defa evlenmiş ve sihhatli yavrular yetiştirmiş kadının avucundan su içerler (İzmir); c) İçinde yatırım ayak izi bulunduğu inandıkları kurnadan bir avuç su içerler (Karamustafa, Bursa); Avrupa’da da buna benzer uygulamalar vardır: Kısır kadın, Saint Frebichot heykelinden temin ettiği tozları Saint-Plotat çeşmesinin suyuyla karıştırarak içerse gebe kalır (Fransa) (Acıpayamlı, 1974: 14-15).

Hamile kalmak için yapılan diğer bir uygulama ise lohusa kadının kırklama denilen bir işlem arasında banyo yaptığı suyun kullanılmasıdır. Kırkı çıkmada denilen bu uygulama doğumun üzerinden kırk gün geçtikten sonra yapılır. Kırklama sırasında lohusa kadın, bir leğen içerisinde başka biri tarafından banyo yaptırılır. Banyo yaptırmaya başlamadan önce gusül abdesti aldırılır. Bundan sonra ilk önce baş, sonra sağ ve sonra sol omuza olmak üzere üç tas su dökülür. Bu işlem kırk sayısına ulaşıncaya kadar tekrarlanır. Lohusanın banyo yaptırıldığı bu suyun büyüülü olduğuna inanılır. İşte büyüülü olduğu kabul edilen bu su ile hamile kalmak isteyen

---

Hikâyelerindeki “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” hikâyesinde çocuğu olmayanları tanrının ve toplumun lanetlediği ifade edilmektedir. Dirse Han ve eşi çocuk sahibi olabilmek için Tanrı’ya hoşnut edecek ziyafet düzenlemek, aç doyurmak, çıplağı giydirmek gibi faaliyetler içerisine girerler. Tanrı onların bu iyiliklerini ve yalvarmalarını karşılıksız bırakmaz ve onlara bir oğlan çocuğu verir (Yeşil, 2014: 68). Aile ocağı, hiç bir zaman, “sönmemesi gereken, mukaddes bir ateştir.” “Ocağın sönmesin!” bir duadır. Anlamı ise “evin kutlu olsun, ocağın mukaddes ateşini daima yansın, nesillerin çoğalsın, hayvanların verimli olsun” şeklindedir. Türklerde “ocak” ailedir, nesildir. Bu nesli devam ettirecek olanda çocuktur. Ocağın devamı içinde onun temsilci olan çocuk önemli bir yere sahiptir. Buryat Moğollarında, “çocuksuz kalanların, benim ocağımın ateşi söndü.” demektedirler. “Od Tegin”, yani ocağın pirensi gibi unvanlar Türklerde küçük oğullar için söylenirdi. Çingiz Han devletinde bu ünvan, “otçigin” veya “oçigin” olmuştur. Baba ocağının, yani eski ateilin sahibi, küçük oğul idi. “Ocak” ile ilgili daha detaylı bilgi için bk. (Ögel, 1995: 503-514). Ayrıca, Dede Korkut kitabında da “Oğul atanun yeteridir, iki gözününü biridir./ Devletlü oğul kopsa, ocağınun közidir!” (Ergin, 2004: 74) şeklindeki ifadeler de aile ocağının ateşini söndürmeyecek kişinin oğul olduğuna vurgu yapması bu açıdan önemlidir.

³³ “Dünya bir deniz idi, ne gök vardı, ne bir yer, “Uçsuz, bucaksız, sonsuz, sular içreydi her yer!” (Ögel, 1993: 528).

kadın banyo yaparsa gebe kalacağına inanılır. Ancak bu suyun büyümlü gücünü artırmak için üç ihlas, bir Fatıha ve Ayetel Kürsinin yazılı olduğu kağıt suya atılır ve yedi gece ayazda bekletilir. Lohusa suyunun gündüz dışarıda kalmamasına ve güneş görmemesine dikkat edilir. Yedi günün sonunda bu suya Rad Suresi okunup üflenir. Hamile kalmak isteyen kadın yirmi bir gün boyunca bu su ile banyo yapar. Yirmi bir günü takip eden süre içinde hamile kalınacağına inanılır (Çiftçi, 2007: 58). Bu uygulamalarda suyun bereketi simgelemesinden faydalanılarak benzeme büyümlü içermesinin yanında, vücuda temas etmesiyle de temas büyümlü olarak da değerlendirilebilir.

Çocuğun olmasında yumurta da önemli bir yere sahiptir. Çünkü yumurta bereketliliğin, verimliliğin sembolü olarak görülmektedir.

Çocuğunun olmasını isteyen kadın, tavuğun ilk defa yumurtladığı kanlı üç yumurta üzerine oturtulur (Hal, Elâzığ) (Acıpayamlı, 1974: 16). Burada yumurtaya oturtulmasının nedeni tavuğun verimli olması gibi kadının da doğum yapması düşüncesi hâkimdir. Yapılan bu uygulamada benzetme esası güdülmüştür.

Erzurum’da gebe kalmak isteyen kadın, yağda pişirilen yumurtayı sıcak sıcak rahmine yerleştirmekte, haşlanmış kabak buğusuna oturtulmaktadır (Ağcalar, 2009: 39).

Buna benzer bir örnekte Mircea Eliade’nin, “Doğuş ve Yeniden Doğuş (İnsan Kültürlerinde Erginlemenin Dini Anlamları)” adlı eserinde şu şekilde geçmektedir:

“Mordvinler arasında, yeni evli kadınlar, toplumun ritüel ziyafetinin sürdürüldüğü eve geldiklerinde, “bir yumurta bırak” diye bağırarak yaşlı kadınlar tarafından kamçıyla üç kez dövülürler ve genç evli kadınlar göğüsleri arasından haşlanmış bir yumurta çıkarırlar. Burada yumurtanın bereketliliği gösterdiği açıktır. Zampara ve Cümbüşsel unsurlar ve dişil törensel toplanmaların ayırıcı özelliği olan kaba ve açık saçık dil bile, nihai olarak doğurganlığı sağlama şeklindeki ritüel bir hedefle açıklanabilir.”(2015: 161).

Kısırlığı gidermede türbelere giden kadınlar yanlarında yapma bebek götürürler. Onlarla orada bir gece kalırlar: “Çocuk arzulayan kadın, bir bez bebeği, sargı ile göbeğinin üzerine bağlar (Eskişehir); Kırk Kız Mezarlığına yapma bebek koyar (Tokat)” (Acıpayamlı, 1974: 19). Yapılan bu işlemler hem temas hem de benzeme büyümlü içerisine girmektedir. Şöyle ki, vücuduna bağlayarak temas işlemi görürken, yapma bebekle de benzeme esası güdülmektedir.

Çocuğun cinsiyet tayininde yapılan bir takım uygulamalar benzeme büyümlü içermektedir. Yapılan bu tür uygulamalarda kadın veya erkeği sembolize eden bazı nesnelere, benzetme yoluyla cinsiyeti belirlemede rol oynar.

Saç üstünde şap eritilir. Şapın şekli sivri olursa, doğacak çocuk oğlan, yuvarlak olursa kızdır (Şarkışla, Tavşanlı, Yıldızeli)⁴⁴; kilim dokunup dışarı çıkarıldığı za-

⁴⁴ Bu âdet, Balıkesir, İstanbul, Eskişehir, Kandıra ve Bursa’da da vardır. bk. (Acıpayamlı, 1974: 33).

man horoz görülürse erkek, tavuk görülürse kız doğar (Boğazköy, Hafik, Hocabey, Zara); pişmiş yumurta ortadan ikiye ayrılır. Çukur olursa kız, dolgun olursa erkek doğar (Gazibey, Gürün, Kangal, Hıdırnalı, Hafik, İmralı, Divriği, Sivas, Şarkışla, Yıldızeli) (Örnek, 1966: 58). Bazı yörelerde makas ve bıçak cinsiyet belirlemede rol oynamaktadır. Bir minderin altına bıçak, bir minderin altına makas konulmakta; hamile kadın makasa oturursa kız, bıçağa oturursa erkek olacağı inancı hâkimdir. Burada yine kadınlığı veya erkekliği simgeleyen nesnelere cinsiyet tayininde kullanıldığı görülmektedir.

Gebe kadının doğum esnasında da bir takım anolojik uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar şu şekildedir:

“Gebe kadının örülü saçları, bağlı kemeri, düğümlü olan eşyaları (Balıkesir, Mersin, Antep); kocasının ayakkabı bağları, ceket ve yeğinin düğmeleri (İzmir, İsparta) çözülür. Sandık, pencere, kapı ve ne kadar kilitli eşya varsa kilitleri; makas ile bıçakların da ağızları (Balıkesir, Antalya, Sinop, Mersin) açılır” (Acıpayamlı, 1974: 40-41).⁵⁵ Bu tür uygulamaların yapılma nedeni ise, yine benzeme büyüyle ilgili olarak çocuk doğarken zorlanmasın, kadının rahmi açılsın, doğumu kolaylaşsın düşüncesi hâkimdir. Kısaca, “benzer uygulamalar benzer sonuçlar doğurur” ilkesine, yani taklit/benzeme büyüüne dayanmaktadır.

Gebe kadının yine çocuğunun dış görünüşünün güzel olması için bir takım anolojik eylemler yaptığı görülmektedir: Aya bakan gebe kadının çocuğu ay gibi olur (Dedeli, Eymir, Hafik, Sinekli, Sivas, Zara); elma ya da nar yiyen kadının çocuğunun yanakları kırmızı olur (Apa, Avşar, Beypınar, Çayboyu, Diktaş, Divriği, Emirhan, Gaziköy, Gürün, Haydadı, Hafik, Sivas, Şarkışla, Yıldızeli, Zara) (Örnek, 1966: 60).

Bebeğin göbek bağında bir yere gelişi güzel atılmaz. Kırgızistan sahasında göbek bağını kesme, “kindik kesme” olarak ifade edilmektedir. Kindik kesen kişinin belli başlı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Kindik ene seçilirken kalbi temiz ve çalışkan olmasına dikkat edilir. Ayrıca Kırgızlarda kesilen göbek erkek çocuğun göbeği ise *ev kedisi olmasın, tarlada bahadır olsun* diyerek evden uzak bir yere, kız çocuğun göbeği ise *evin kutu olsun* diyerek ocak dibine gömülür (Çeribaş, 2016: 195). Örnekte görüldüğü üzere, göbek bağını herkesin kesmesi uygun görülmemektedir. Çünkü çocuğun göbek bağını kesen kişiye benzeyeceği düşüncesi ile kalbi temiz, akıllı, çalışkan biri olsun ki, çocukta o kişiye benzesin. Bununla birlikte bahsedildiği üzere Türk dünyasının birçoğunda göbek bağı, iyi okuması için okul bahçesine, doktor olması isteniyorsa hastaneye, eve bağlı olsun isteniyorsa evin bahçesine gömülür. Burada yine benzeme büyüü ile alakalı uygulamalar söz konusudur.

⁵⁵ Yakutlarda ilk doğuma büyük önem verilmektedir. Doğum günü yaklaşınca erkek ormana gidip bir kayın ağacı keser. Bu ağaçtan bir buçuk arşın uzunluğunda üç kazık hazırlar. Bunlar tek bir kayın ağacından alınmalıdır. Kiler, ev, sandıkları hep açık bırakırlar. bk. (İnan, 1986: 168).

^{Kilitir} açma ile ilgili uygulamalar Sivas yöresinde de bulunmaktadır. Bununla ilgili detaylı bilgi için bk. (Örnek, 1966: 61).

Kırk çıkarma âdeti de yine bir çok bölgede uygulanan bir gelenektir. Mesela, kırklama âdetinde bebek güzel koksun diye gül, zorluklara dayanıklı olsun diye taş, okusun diye kalem, nazar değmesin diye nazar boncuğu, tatlı dilli olsun diye şeker, bereketli olsun diye para, pirinç, buğday gibi yiyecek ve diğer malzemeler konup yıkanmaktadır. Bu inanışların altında yine benzeme/taklit amacı yatmaktadır. Kırgızistan da ise kırklama geleneğinde benzeme büyüü ile ilgili şu örnek dikkati çekmektedir:

“Oozantuu geleneği, Umay Ana koruyuculuğuna dayanan, çocuğunun bahtlı, mutlu ve uzun ömürlü olması için yapılan bir tür bereket merasimidir. Kırgızlar arasında kadının hamile olduğu dönemlerde doğacak bebek için bir kâse kuyruk yağı saklanır. Kırgızlar arasında bu işleme sarı mayday saktoo (sarı yağ gibi saklama) adı verilir. Bebek doğumundan kısa bir süre sonra bebeğe oozantuu (ağızlama) işlemi yapılır. Söz konusu işlemi çevrenin en hürmetli, yaşlı ve mutlu insanı yapar. Söz konusu kişinin durumunun bebeğin kaderini etkileyeceğine ve talihinin ona da geçeceğine inanılır. Bu işlem esnasında nursuz ve haris insanlar bebeğine yanına alınmaz... Daha önce bebek için saklanan yağ ile bebek oozantuu işleminden geçirilir... Sarı may (sarı yağ) Kırgızların inancına göre ilaç kabul edilmektedir. Bu nedenle Kırgızlar bu işlemi yaparken “geleceği yağlı-sütlü olsun, hamuruna yapışıp ebediyen talihli olsun” derler. İnanca göre sarı yağ bebeğin içini temizleyip bebeğin kolayca çiş yapmasına sağlamakta ve bundan sonra süt emmesi kolaylaşmaktadır.” (Çeribaş, 2016: 199-200).

Çocuğun erginlenme dönemlerinden doğumundan sonra ad koyma ritüelidir. İslamiyet öncesinde destanlarda da sık sık karşılan durum kahramanlık yapmadan ad verilmemesiydi; İslamiyet'ten sonra ise, çocuğa ad vermede herhangi bir kahramanlık göstergesi aranmadığı gibi adının biran önce verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca ad verme işlemi dua edilerek, bebeğin kulağına ezan okunarak ve ardından adı zikredilerek verilmiştir. Bebeğe ad seçerken de bazı büyüsel işlemler söz konusudur:

Çocuğa babasının adı konur. (Diktaş, Sivas, Yıldızeli); çok uzun yaşamış kimselerin adları konur (Gürün, Sivas); Taşar, Durbaba, Duran, Durmuş, Dursun, Taştan, adları konur (Gürün, Kızık, Şarkışla, Sivas, Tokuş, Zara, Yıldızeli). Sempatik büyü düşüncesine göre, biçimle öz arasındaki bağlantı, bir şeyin özü ile o şeyi nitelleyen, ifade eden ad arasında da vardır. Şu halde, hâlen hayatta olan babanın, çok yaşamış kimselerin, kaya, taş vb. gibi canlı ve cansız varlıkların adları da sahiplerine “yaşama”, “çok yaşama” ve “kaya”, “taş” gibi sağlamlık verecektir. Öte yandan, “Yaşar”, “Duran”, “Dursun” gibi adlar da, psikolojik temelinde çocuğu hayatta tutabilme arzusu yatan isimlerdir (Örnek, 1966: 67).

Evlenme en önemli geçiş ritüellerinden biridir. Çünkü evlilik yaşına gelmiş genç bireyler evlendikten sonra yeni bir kimlik kazanır. Evlenme esnasında yapılan bir takım uygulamalar analogik pratiklerle ilgilidir. Evlenme çağına gelmiş genç bireyin kısmetini açmak için bir takım benzeme büyüleri yapılmaktadır:

Ardahan yöresinde sıkça yapılan işlemler, Cuma namazından sonra camiden çıkan ilk kişiye kapalı kilit açtırılır. Bazen de Cuma salasından sonra eve gelen ilk kişiye kilit açtırılır (Saltaş, 2016: 69). Kahramanmaraş'ta da buna benzer bir uygulama mevcuttur. Orada şu şekilde geçmektedir: Baht bağlandığına inanılan kızların bahtını açmak için yapılan en yaygın uygulama kızın başında üç Cuma kilit açmak suretiyle yapılmaktadır. Bu kilidin kullanılmamış ve yeni alınmış olması gerekmektedir. Kilit açma işlemi sırasında da çeşitli dualar okunmaktadır (Çiftçi, 2007: 69). Düzce'de kısmet açmak için kilit atma pratiği vardır (Türbedar, 2011:144). Burada yapılan kilit açma ile kısmet açma arasında benzer benzerleri meydana getirir ilkesinden hareketle taklit büyüünün bir çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düğünler erginlenme törenlerinin doğumdan sonraki en önemli pratiklerini bünyesinde barındırır. Bu törenlerde en az iki kişi -kız ve erkek- bekârlık statüsünden evli olma statüsüne geçmektedir. Evlenme olayı beraberinde krizleri de getirmektedir ve krizler bir merasimle atlatılmalıdır. Bu merasimde yine bir takım büyüsel uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamalardan birkaçını şu şekilde sıralanabilir:

Antalya yöresinde gençler tatlı dilli olsun diye kızın ailesi tarafından evlerine tatlı, çocukları olsun diye de tavuk gönderilir. Bunlar gelinden önce eve getirilir; Gelin eve girerken dili yağ bal olsun diye kapıya yağ sürdürülür (bu gelenek Samsun ve civarında da vardır); eve girmeden gelin, yuvaları demir gibi sağlam olsun diye saban demirine bastırılır; gelin tatlı dilli olsun diye ekmeği üçgen şeklinde kesip bala batırıp kıza yedirirler (söz konusu adet Samsun'da da vardır) (Kabataş Çetin, 2017: 101). Ardahan yöresinde de benzer uygulama olan gelinin ağzına bal sürülmesi, bal gibi tatlı dilli olması, kimeyi kırmaması düşüncesi vardır (Saltaş, 2016: 87). Bu uygulamalar hem benzeme hem de temas büyüü olarak değerlendirilebilir. Tatlı veya bal yemesi temasa, fakat bu yiyecekler gibi de tatlı dilli olması benzeme büyüü ile alakalı bir durumdur.

Gelinini erkek evine girerken yapılan uygulamalardan biri de ayna tutmaktır. Kaynana ya da damadın yengesi tarafından gelinin yüzüne tutulan ayna gelinin içinin ve dışının bir olması için yapılmaktadır (Saltaş, 2016: 88). Ayna dış görünüşü olduğu gibi gösteren bir nesnedir. Eve gelen gelinde tıpkı bu ayna gibi içi-dışı bir olsun. Yani olduğu gibi görünsün düşüncesiyle yapılan analogik büyü örneğidir.

Yine Aydın'ın Yılmazköy yöresi Tahtacılarında gelin eve girmeden önce ilk olarak kapıya niyaz eder. Sonra kendisine verilen sakızı kapıya yapıştırır. Bu gelin eve yapışsın, evden gitmesin diye yapılan bir uygulamadır (Duman, 2019: 147).

Yapılan uygulama, ölüm oyunun süreklilik kazanmasıdır. Sünnet etme, dişlerini kırma veya diğer sembolik davranışlar erkek çocuğunun "acemiliğinin" bittiği anlamına gelmektedir. Bu törenden sonra genel kampa dönmeyen erkek böylelikle hiçbir kadın tarafından görülmemiş kabul edilir. Çünkü acemi, kabilenin sıradan yaşamına göre ölmüştür. (Haviland, 2002: 7). Oğlan çocukları için sünnet ve as-

kerlik “erkekliğe” adım attığı ve toplumsal açılarından “erkek adam olma” statüsüne yükseldiği en önemli iki erginlenme törenidir.

Aydın Yılmazköy yöresi Tahtacılarında çocuk sünnet edilirken odanın dışında kadınlar oklavayı avuçlarının içinde yuvarlardı. Amaç; sünnetin kolay geçmesini sağlamaktı (Duman, 2019: 99). İzmir’de yaşayan Balkan Türkleri arasında da çocuk sünnet olma esnasında oklavayı avuç içinde yuvarlamaktadır. Burada ifade edilen “oklava çevirme” işlemi büyüsel bir nitelik taşımaktadır. Cisim olarak oklavanın tercih edilmesinde, erkeklik organına benziyor oluşu etkili olmakla birlikte, oklavanın çevrilmesi de bu organın üzerindeki deri parçasının kolaylıkla sıyrılmamasına yönelik yapılmaktadır. Yani bu işlem bir taklit büyüsu sayılabilecek niteliktedir (Morkoç, 2018: 112-113).

Temas Büyüsü

Temas büyüsunün “parça bütüne aittir” ilkesi, parçaya sahip olanın, bütüne de sahip olacağı düşüncesini doğurur. Temas büyüsunde saç, tırnak, kirpik vb. fizyolojik unsurların yanı sıra, insanın giyim-kuşama ve günlük hayatı için kullandığı şeylerin de etkiyi ve gücü (majik bir etki) “iletici” niteliğe sahip olduğu görülmektedir (Örnek, 1966: 37).

“Kısır kadın, çocuğa kalmak için doğuran bir kadının çocuğunun eşinin üstüne oturur (Gümüşşınar, Hafik, İmralı, Şarkışla, Sivas)”; “Kısır kadın, çok çocuklu bir kadının kocasının ceketini giyip yatar. (Divriği, Şarkışla, Sivas, Zara)”; “Kısır kadın, çok çocuklu bir kadının evindeki kıl çuvalı ile yuvarlanır. (Hafik, Kúpeli, Sivas, Zara, Yıldızeli)”; “Çocuğu olmayan kadın üç defa deve altından geçer ve dededen biraz tüy alıp, koynunda saklar. (Gürün, Hafik, İmralı, Zara)” (Örnek, 1966: 56-57). Burada insan ve hayvanda olan bereket gücünün temas yoluyla kısır olan kadına geçeceği inancı mevcuttur.

Çocuk olması için türbe, yatır gibi kutsal olarak görülen mekânlar ziyaret edilir. Bu inancın izleri atalar kültürüne bağlanabilir. Türklerin bulunduğu birçok bölgede bu tür ziyaretlerin yapıldığı göze çarpmaktadır:

Çocuğunun olmasını istenen bir kadın Veysel Karani Türbesindeki bir taşa çivi çakar. Çivi taşa eğilmeden girecek olursa, çocuk olacağına işarettir (Ereğli, Konya). Kadın eline bir taş alarak Alâeddin Camiinin duvarına sürter. Bu taş duvarda bir müddet yapışıp kalırsa çocuk olacak, yapışmazsa olmayacaktır (Konya) (Acıpayamlı, 1974: 14). Bu tip uygulamalarda kutsal mekânların mana gücünün etkisiyle bereketin artacağına ve çocuğun olacağına inanılır. Burada görülen unsurlar büyüsunün temas prensibine uygun olarak yapılan ritüelleridir.

Saha çalışması yapan bir araştırmacı Kaşkay Türklerinde çocuk sahibi olabilmesi için yapılan uygulamalar hakkında şunlardan bahsetmektedir: “çocuk sahibi olma isteğiyle yapılan uygulamalardan büyüsel içerikli olanları, çoğunlukla temas büyüsuyle alâkalıdır. Bu çerçevede Kaşkay Türkleri arasında uygulanan pratikler-

de türbe ve ağaç⁶⁶ ziyaretleri önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan saha çalışmasında görülmüştür ki çocuğu olmayan aileler öncelikle Hz. Abbas'tan yardım istemektedir. Görüşülen kaynak kişilerin çoğu 'Hz. Abbas Kaşkayların imamıdır' demiştir. "Uşag yerine gelmeyen evvelen Hz. Abbas'a dua niyaz edilir. İmamzade kabrinin bulunduğu bir mekândaki bir ağacın başında çocuğu olmayan aileler yağlı bir çaput yakarak 'Ey İmamzade bu çırağı yandırdım sana, benim bir uşag yerine gele.'" (Karaaslan, 2010: 54) şeklinde yardım istenmiştir.

Kaşkay Türklerinde, a) bir zeyfenin doğum sonrası üzerine oturduğu toprağın bir miktarı bebek sahibi olamayan kadının banyo suyuna katılır. Bu suyla hamam eden kadının çocuğu olur. b) Yeni doğum yapmış kadının ağzına bir parça gand (kesme şeker) verilir ve daha sonra bu gand alınarak kısır kadına yedirilir. Böylelikle çocuk olacağına inanılmaktadır. c) Evlat sahibi olamayan kadınlar yedi sekiz ev gezer bu evlerden birinden bulunan bir demir parçasını vücutlarına sararlardı. Böylelikle bebek sahibi olacaklarına inanırlardı (Karaaslan, 2010: 57-58).

Kadirli ilçesinde çocuğu olmayan kadının çocuğu olması için ocağa gider, burada kadının üstüne okunur, ocaklı kül verir. Çocuk isteyen kadın küllü suyla beraber içer (Çeribaş, 2004: 131). Burada yine suyun mistik gücünden yararlanılmıştır.

Çocuğu olmayan kadına çeşitli bitkileri kaynatıp buhar üzerine oturtularak temas etmesi sonucunda çocuğu olacağına inanılır. Bu uygulama şu şekildedir: Kadirli'nin Çobanlı köyünde Ali Hoca Ocağına gidilir. Soğan, sarımsak ve çeşitli otlardan mürekkep ilaç yapılır, bunlar kaynatılır, kadın bunun buğuna oturtulur (Çeribaş, 2004: 131). Yine aynı yörede çocuk olması için yarpuz dövülür, kirli bir yüne sarılır, kadının rahmine yerleştirilir (Çeribaş, 2004: 131). Yapılan bu uygulamalarda da bitkilerin kutsal gücünden yararlanarak temas prensibine uyulmaktadır.

Yine temas büyüleriyle ilgili olarak Eskişehir'de çocuk isteyen kadına, hocaya yazdırıldıktan sonra, yarısını kocasının yemiş olduğu meyvanın diğer yarısını yedirirler (Acıpayamlı, 1974: 15). Çocuk arzulayan kadın, bir bez bebeği, sargı ile göbeğinin üzerine bağlar (Eskişehir); Kırk Kız Mezarlığına yapma bebek koyar (Tokat); Kucağına küçük bir çocuğu oturtarak: "Darısı başıma" der (Acıpayamlı, 1974: 19). Burada yine temas büyüleriyle ilgili uygulamalar yer almaktadır. Anadolu da düğün esnasında da gelinin kucağına erkek veya kız çocuğu verilerek ailesi çocuklu olsun, çocuksuz kalmasın; uğur, bereket getirsin maksadı güdülmektedir.

⁶⁶ Çok eskiden beri Hayat Ağacı ile ilgili inançlar, Orta Asya mitolojisinde de mevcut idi. Belki bilinmeyen çok eski tarihlerde Orta Asya'ya bu inanç, dış tesirler yolu ile gelmiş ve yayılmış da olabilirdi. Ama bir gerçek varsa, o da Uygurların menşe efsanesinde olduğu gibi, bu motifin geldiği yerin özelliklerini kaybederek tam mânâsı ile Orta Asyalılaştığı olması idi. Yakut Türklerine göre yalnız ilk insan, yani Adem ile Havva değil; bütün diğer mahlûklar da bu ağaçtan besleniyorlardı. Büyük Tanrılardan biri olan "Doğum Tanrıçası" Kübey-Hatun da bu ağacın içinde bulunuyordu. Tıpkı Altaylıların "Doğum Tanrıçası" Omay 'Hatun'u gibi. O da gökten yere Tanrı tarafından iki kayın ağacı ile birlikte indirilmişti. Bu konuda bk. (Ögel, 1993: 96). Çocuğu olmayan Yakut kadınları mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde, "yer sahibi" (an daydı iççite)'ne yalvarırlar; ağlaya sızlaya dua ederler. Bu duadan sonra çocuk sahibi olanlar bunun tanrıdan, yer ağaç ruhları tarafından, verildiğine inanırlar (İnan, 1986: 167).

Yaygın bir inançla, çocuğun ana kanında ilk oynadığı sırada, annenin baktığı, gördüğü, yediği, temas ettiği nesnelere etkileyici gücünün çok daha yoğun ve belirleyici olmasıdır. Çünkü, çocuğun oluşumu, o anda başlamış sayılmaktadır. Bu amaçla Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde, hamilelik esnasında, çocuğun akıllı veya güzel olması için “Aya, gökyüzüne, güzel kimselere bakar. Gül koklar. Ayva, elma, yeşil erik, üzüm yer.” (Örnek, 2000: 138). Şöyle ki, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde gerek gözle gerekse farklı şekillerde gerçekleştirilen temaslar yoluyla çocuğun bir takım özellikler o kişiye veya varlığa benzeyeceği inançları bulunmaktadır. Güzel kimselere, güzel çocuklara bakmışsa çocuğu güzel olur. Semaya bakan gebenin çocuğu mavi gözlü olur, aya bakanınki elâ gözlü olur (Acıpayamlı, 1974: 26). Kadırlı'de de ilginç pratikler mevcuttur: Anne doğuma yakın ata bşnerse çocuk yiğit olur. Kurt görürse kahraman olur. Rüyasında koyun görürse uslu, at ve buğday görürse rızklı bol olacağı düşünülür (Çeribaş, 2004: 135-136).

Doğumun kolaylaşması için yapılan bir takım temas büyülleri de mevcuttur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: “Fadime Ana otu” su içine konur; su sancı çeken kadına içirilir (Şarkışla, Yıldızeli, Zara); Paşa Efendilerdeki Hızır ibriği kadının göbeğine konur (Sivas); Bahri beylerin kılıcı ağırı çeken kadının üzerine konur (Sivas); Enamlardaki mühürlü kağıdın suyu içirilir (Sivas); *Şemsi Zade'lerin* “Kabe kuşağı” kadının beline bağlanır (Sivas) (Örnek, 1966: 62).

Yaşamayan bir çocuk içinde yine sempatik büyülere başvurulur. Sir James George Frazer ünlü “Altın Dal (Büyü ve Din Üzerine)” adlı çalışmasında büyüünün dayandığı iki ilkedden söz ederken ikinci ilkesi olan “bir kez birbirine dokunmuş şeylerin fiziksel temas kesildikten sonra da, uzaktan birbirini etkilemeye devam edeceği” (Frazer, 2004: 33) ilkesi temas büyüünde önemli bir yere sahiptir. Mesela, doğumdan sonra öleceği tahmin edilen çocukları hayatta tutabilmek için yapılan uygulamalardan biri, “Çok yaşamış bir adamın kefeninin ucundan alınan bir parçadan “kırk bir” kıza çocuk elbisesi diktirilip, giydirilir (Kangal, Kurt- lukaya, Sivas)” (Örnek, 1966: 67).

Çocuğun yaşamında doğumdan sonra eğitim seviyesine gelmesi de onun erginlenme aşamalarından birini teşkil etmektedir. Bu aşamalardan geçerken de bir takım büyüsel uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin, yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlayan bir öğrencinin hocasının elinden kendi cübbesini giydirmektedir. Böylelikle temas büyüü yoluyla hocanın bulunduğu mevkinin ve büyüü gücün öğrenciye de geçmesi düşüncesi hâkimdir.

Askerlik, erkekler açısından çocukluktan çıkıp, gençliğe adım atacağı en önemli erginlenme ritüellerinden biridir. Asker uğurlama törenlerinde bazı yörelerde yapılan uygulamalar temas büyüü presibiyle alakalıdır:

Antalya yöresinde genç, askere giderken yakınları evde döndürme adı verilen tatlıdan yapar. Bu tatlı hac vazifesini yerine getirmeye gidenlere de yapılmaktadır. Askere gidecek genç ya da hacı adayı gidip dönsün diye döndürme tatlısı yapılır. Gencin tıpkı tatlının adından da anlaşılacağı üzere sağ salim evine, yurduna dönmesi beklenmektedir (Kabataş Çetin, 2017: 66). Aydın Yılmazköy yöresi Tah-

tacılarında ise, Askere gidecek genç ile annesi köyde olan yatırırları gezerler. Her yatırırdı dua ederler, yatıra yeşil bir tülbent/eşarp bağlarlar. Buna “emir bağlama” denir. Yatırırlara emir bağlamak, adakta bulunmak çok önemlidir. Çünkü askeri bu yatırırlar korumaktadır. Yatırırlara bugüne dek yapılan adaklar sayesinde köyde hiç şehit olmamış, giden her genç sağlıklı bir şekilde geri dönmüştür (Duman, 2019: 103-103). Bunlarla birlikte hemen hemen bütün yörede görülen askeri uğurlama esnasında “havaya atma” işlemi de yine temas büyüyle ilgilidir. Çünkü eski Türk inancında kağanların, alp tipli kişilerin Tanrı kutunu aldığına inanılırdı; bu sebeple de askerlerin havaya atılması Tanrı ile temas halinde olup onun kutunun askere geçtiği düşüncesi -her ne kadar bilinçli olarak yapılmasa da- kolektif bilinçaltı bu uygulamaları yaptırmaktadır.

Evlenme ritüeli de erginlenme törenlerinden en önemlisidir. Evlenecek yaşa gelmiş gençlere kısmetini açmak için bir takım majik pratikler yapılmaz. Bu pratikler arasında temas büyüü oldukça fazladır. Yapılan uygulamalar şu şekilde sıralanabilir:

Antalya yöresinde, önceden gelinliklerde tel bulunmaktaydı. Bekâr kızlara, kısmet bulsunlar diye gelinin duvağından tel kopartılmaktaydı. Bir başka uygulama ise, kısmeti kapalı olan kızın evine yeni evlenmiş bir genç kız getirilir. Yeni evli kızın beline bir yumak ip takılır. Kız belinde iple evden çıkar ve durmadan yürür. Bu esnada yumak kısmeti kapalı olan kızın evinde kalır. Yeni evli genç yürüdükçe bu yumak çözülür. Yumak bitene kadar kız yürümeye devam eder. Yumak bitince kısmeti kapalı olan kızın kısmetinin açılacağına inanılır (Kabataş Çetin, 2017: 72). Kısmet açma uygulamalarından günümüzde de yapılan uygulamalardan bir kaçını şu şekilde sıralayabiliriz: Nişanlanan gelinin nişan kurdelesinden bir parça yutulursa kısmetin açılacağına inanılır. Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızların adı yazılır. İlk önce kimin adı silinirse onun kısmetinin açılacağına inanılır (Saltaş, 2016: 69; Türbedar, 2011: 144; Seçinti, 2014: 51; Çiftçi, 2007: 69; Kayalı, 2010: 97). Bu uygulamalar Türkiye'nin hemen hemen her yöresinde yapılan temas büyüü örnekleridir.

Gaziantep yöresinde evde kalmış kızların kısmetini açmak için çeşitli uygulamalar yapılır. Hocaya gidip kız için muska yazdırılır. Hacca gidenlere yazma verilir. Orada yazmayı hocaya okuturlar. Kız yazmayı başında taşırırsa kısmeti açılacağına inanılır. Evde kalan kızların atleti alınarak hocaya götürülür, hoca bu atlet üzerine muska yazar. Daha sonra üzerine okunmuş olduğu suyu verir bir hafta süreyle o su ile kız elini yüzünü yıkarsa kısmeti açılır (Seçinti, 2014: 51).

Kahramanmaraş yöresinde bahtının bağlanıldığına inanılan kız şahit olduğu bir kına gecesinde gelinle beraber eline kına yaktırırsa söz konusu kınanın rengi elinden çıkıncaya kadar kızın evleneceğine inanılır. Bu şekildeki kına yakma işlemi darısı bulaşsın yani evlenen bu gelin kız gibi evlensin anlayışı hâkimdir (Çiftçi, 2007: 69).

Cuma günü selâ verildiği zaman, ayak altına bir anahtar konur; “bahtım açılışın” denir. (Avşar, Divriği, Gürün, Hafik, Kangal) (Örnek, 1966: 77). Burada hem inançsal açıdan bir değer ifade eden ve İslam dininde kutsal kabul edilen Cuma günü seçilmiş hem de ayak altına anahtar konarak, anahtarın açıcı özelliği, temas büyüsü uygulaması ile kısmeti kapalı olan kıza geçmesi amacıyla yapılmıştır.

Anadolu ve diğer Türk halk gelenekleri arasında sıkça rastladığımız saç, “darı” olarak da bilinir. “Türk geleneğine göre gelin güvey evine gelince avludan para, şeker, buğday, darı, vs. saç serpilir. Gelinin başına atılan bu saçı düğüne katılanlar ve özellikle çocuklar kapışır. Buradaki paranın servet, şekerin ağız tadı, buğday ve darının da nimet duası için remz olduğu sanılır. Saçı için para ve şeker bulamayanlar ve gerçekten fakir olanlar yalnızca darı serperlermiş. Türk dilindeki “darısı başına” deyimini de bu âdetin yadigârıdır. Darısı başına demek, “Senin başına evlilik saçısı saçılınsın. Sen de mutlu ol.” anlamını taşır. Şimdilerde her iyi temenni için “darısı başına” denilmesinin sebebi budur” (Saltaş, 2016: 88). Bu yapılan uygulama yine temas büyüsü içermektedir. Bekârlarında kısmeti açılınsın ve bu şekilde evlilikleri olsun temennisiyle yapılan sempatik bir büyü çeşididir. Bunlar dışında “darı” farklı bir anlamada işaret etmektedir. Darısı başına olsun demek “Bana verilen iyilik ve ihsanlar, bundan sonra senin olsun, sana da verilsin” demektir. Bu ifade bir kansız kurban sayılan “darı” remzi üzerinden ifade edilir.

Eve kıtlık girmesin diye tahta bir kaşık geline kırdırılır. Eşiğe cam bardak konur. Gelin bu bardağa basarak içeri girer. Cam aydınlık olarak kabul edilir. Cam bardağın kırılmaması uğursuzluk sayılır (Karaağaç, 2013: 181).

Türk kültüründe ölüm bir son değil, yeni bir başlangıçtır. Ölümünden sonra öteki dünyada da yaşamın olacağına inanılmaktadır. Bununla birlikte insan hayatının en son geçiş safhasıdır. Ölmeye yakın, ölüm safhası ve ölüm sonrası aşamalarında çeşitli büyüsel işlemler yapıldığı görülmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

Ölü yıkandıktan sonra yıkama suyundan artan su ile ölen kişinin geride bıraktıklarının eli yüzü yıkanır. Böyle olunca ölenin çocuklarının ömrünün uzayacağına inanılır (Kabataş Çetin, 2017: 114). Ardadan yöresinde ölen kişinin nasibini götürmesi halk arasında istenmeyen bir durumdur. Bu vakaları önlemek için bazı temas büyüsü ile alakalı uygulamalar yapılır; Ölçek köyünde ölen kişinin kefeninden bir parça yırtılarak evin bir yerine bağlanır; Ölünün yatağı kaldırılınca yerine taş konulur arkasından birini götürmesin inancı vardır (Saltaş, 2016: 136).

3.3.Tersine Çevirme Büyüsü

Tersine çevirme büyüsü olumlu ya da olumsuz yönde kullanılabilir. Bu büyüün olumlu yanları sempatik büyü içerisinde değerlendirilebilir. Tersine çevirme büyüsü, kötü ya da kara büyü olarak nitelendirilen olumsuz büyü çeşidini olumlu ya çevirmek için onun zıddı bir büyü yapılmaktadır. Bağlanmış kimseleri çözmek, zıtlık çağrışımına dayanmakta olup, bir şeyi zıddı ile tedavi eden allopatik büyü alanına girmektedir. Düğüm atmak, dua okumak, bıçağı, makası, kilidi kapamak ve kitlemekle yapılan büyü, bunların zıddı yapılmakla etkisiz hale getirilmektedir

(Örnek, 1966: 84). Evlilik aşamasında bağlama büyülerini tersine çevirmek için şu uygulamalar yapılmaktadır:

Evdeki bağlı olan şeyler çözülür. Kilitli olan şeyler açılır ve kırılır (Gaziköy, Hanlı, Serpincik, Tavşanlı).

Bağlayan kimse bulunup, kitlediği kilit veya bıçak açılır (Apa, Kızılcaköy, Kurtlukaya).

İki metre uzunluğunda bir ip alınıp, ipin üstüne kolayca çözülebilecek şekilde yedi düğüm atılır. Ayrıca bir fincan yahut bir kâse su hazırlanır. Bağlı kimse, besmele ile “Kul eğuzu bi rabbilfelek” sûresini okuyup, ilk düğüm üstüne üfleterek “Benim için akdolan sihiri halleyledim” diyerek düğümü çözer. Bu minval üzere yedinci düğüm kadar gelinir. Düğümleri çözdükten sonra, ipi fincan içindeki suya koyup, suyu içer, sonra ipi ateşte yakar (Örnek, 1966: 85).

Kosova’dan göç eden Arnavutların, kız istemeye gidenlerden birinin çorabını bilinçli olarak ters giydiği ve isteme esnasında her şeyin düzgün bir şekilde gitmesi için çorabını çıkararak düz giydiği aktarılan bir başka büyüsel içerikli işlem olmuştur (Morkoç, 2018: 155). Burada da yine kismetini açmak için tersine çevirme büyüleri yapılmıştır.

Yörede baht bağlanan kız ve erkeğin bahtının açılması için giydikleri kıyafetleri ters giymeleri gerektiğine inanıldığı gibi ya da saçlarından alınan yedi tel saçın büyücüye okutularak da bahtının açılacağına inanılmaktadır (Çiftçi, 2007: 70). Bahsedildiği üzere bahtı kapalı olan kız ya da erkeğin bahtını açmak için kıyafetleri ters giymeleriyle olumsuz bir durumu tersine çevirme büyüleri ile olumluya çevrilmiştir.

Kısmet açma ile ilgili büyülerden biri de kilit kapayıp-kilit açmadır. “Adana yöresinde, Perşembe akşamı kilit bir genç tarafından kapatılır. Kapatılan kilidi genç kız yastığının altına koyar. Bu kilit Cuma günü namazdan ilk çıkab kişiye açtırılır ya da Cuma günü camiye ilk giren kişiye bir kilit verilir, bu kilit çıkışta açtırılır. Dört yol ağzında veya göbek üzerinde kilit açtırılır. Adana’da bulunan bebekli Kilisesi papazına da kilit açtırıldığı olur (Çeribaş, 2004: 153). Burada yapılan uygulama benzeme büyüüne girmekle birlikte aynı zaman da kilit kapayıp daha sonra açtırarak, kapalı olan kismet tersine çevirerek açılmış olur.

Kısmet açmada görülen bu tür uygulamaların yanında ölümle ilgili ritüellerde de tersine çevirme işleminin yapıldığı görülmektedir: “Eşyalarla ilgili bazı durumlar ölümü düşündürmektedir. Ayakkabı ters döndüğünde aileden cenaze çıkacağına inanılır. Bu durumda ayakkabı üç kere ters çevrilip, altına tükürülerek “başını ye” denilir (Kabataş Çetin, 2017: 111).

Kuzey Asya hakları öbür dünyayı bu dünyanın tersine dönmüş bir eşi olarak tasarlamışlardır. Orada da her şey burada olduğu gibi, fakat ters yönde olmaktadır; yeryüzünde gündüzken öbür dünyada gece oluyor; canlılar dünyasının yazına ölümler diyarının kışı denk gelmekte; av hayvanları ve balıklar yeryüzünde azaldı mı,

bu öbür dünyada bollaştıklarına işaret etmektedir. Dünyada devrilmiş, baş aşağı duran her şey ölümler diyarında normal durumundadır; bu nedenle kullanılması için ölüye sunulan nesnelere mezarının üstüne ters çevrilerek, hatta bazen de kırılarak konur, zira bu dünyada kırık olan şey öbür dünyada sağlam demektir (Eliade, 2018: 264). Bu inanış Anadolu'nun pek çok yerinde açıkça bilinirse de bir takım uygulamaların yapıldığı görülmektedir.

Bazı yörelerde ölüyü defnetme esnasında ağıtçı bir kadın ölünün elbiselerini birer birer çıkartıp ağıt okumaya başlar. Bu elbiselere “soyka” (Adana yöresi) denir. Bu sırada çevresindeki kadınlar da ağlaşır. Daha sonra ölüyü yıkamasının ardından cenaze suyunun alındığı kap bıcakla açılmaz, taşla kırılmaktadır. Çamaşır ve su kazanları o gece yerinde kalmaktadır. Çamaşır ters serilmekte ya da içi dışına çıkartılmaktadır (Çeribaş, 2004: 180-182). Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde ölünün kıyafetlerinin ters çevrilmesi, öteki dünyada düz olacağı inancından kaynaklanarak bu tür tersine çevrilme büyüünün yapıldığı görülmektedir.

Yas tutma alametleri, akları çıkarıp karalar giyme, saç yolma, yüzleri çizme, ağıt yakma gibi bir takım ritüeller uygulanmaktadır.⁷⁷ Ak çıkarıp kara giymek de mevcut durumu tersine çevirmek anlamını taşıdığı gibi benzeme büyüüne de girmektedir.

⁷⁷ Dede Korkut Kitabı'nda yas âdetini geniş bir şekilde tasvir edilmiştir: “...Beyregiñ yavuklusına haber oldı; Banı Çiçek karalar geydi ağ kaftanını çıkardı, güz alması gibi al yanağını tartdı yırttı... Bunı işidüp Kıyan Selçük oğlu Delü Dunder ağ çıkardı kara geydi. Beyregüñ yar ve yoldaşları ağı çıkarup karalar geydiler. Kalın Oğuz bigleri Beyrek için ‘azim yas tuttılar, umud üzdiler (Ergin, 2004: 130-131).

Sonuç:

Erginlenme törenleri insanları toplumda bir üst kademeye çıkarmaktadır. Doğumla başlayan erginlenme süreci, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm gibi geçiş aşamalarını sırasıyla atlattır. Bununla birlikte kamusal meslekler, eğitim aşamaları da kişiye yeni bir kimlik kazandırmaktadır. Bununla birlikte geçilen bu zorlu sınavların ardından bir üst statüye geçiş sağlanmaktadır. İnsanların bu tür geçiş safhaları, toplumsal bir zorlama sonucu gerçekleşmektedir. Eğer kişi aşamalardan geçemezse toplum tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Yaşamının bu zorlu safhalarından geçildiğinde ise, erginlenme törenleri adı verilen törenlerle kutlandığı görülmektedir. Bu törenlerde insanlar bazı büyüsel uygulamalara gitmektedir. Erginlenme törenlerinde yapılan büyüsel uygulamaların büyük çoğunluğu sempatik büyü içerisine girmektedir. Bu büyüler gerek benzeme/taklit gerekse temas yoluyla yapılmaktadır. Bazen de daha önce yapılmış olan olumsuz büyüleri olumluya çevirmek amacıyla tersine çevirme işlemi yapılmaktadır. Benzeme, temas ve tersine çevirme büyüleri bahsedildiği üzere bereket, bolluk, kırsırlığı giderme, kısmet/baht açma, nazardan korunma, zamansız gelebilecek olan ölümleri yok etmek gibi işlevlere sahip olmuştur. Toplum bu tür uygulamaları yaparken -bazı örnekler hariç- dinle bir bağlantı kurmadan kendi yöntemleriyle gerçekleştirmiştir. Bunlar da gösteriyor ki insanoğlu ilkel dönemden bu yana düşünce yapısını değiştirmemiş; animizm, totemizm ve Şamanizm inancında görülen, insanın kendisi de başta olmak üzere çevresindeki canlı ve cansız birçok varlıkta bulunan mana (töz) gücünün yaratmış olduğu majik etkinin olağan durumu değiştirebileceği inancını yitirmemiştir. Böylelikle karşılaştıkları zorlu durumlardan kurtulmak için büyüsel bir takım uygulamalara başvurmuştur.

Kaynakça:

ACIPAYAMLI, Orhan, (1974), *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnançların Etnolojik Etüdü*. Ankara: Sevinç Matbaası.

AÇA, Mehmet, (2009), “Ergenlik: Cennete İkinci Bir Veda Mı?”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, II, 3-4: 367-381.

AÇA, Mustafa, (2018), “Bir Erginlenme Ritüeli: Erik Çalmadan Gönül Çalmaya”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, XI, 21: 29-39.

AĞCALAR, Aslı, (2009), *Silifke Halk Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi), Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

ALTUNTAŞ, Halil. Ve Şahin. Muzaffer, (2008), *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı.

CAMPBELL, Joseph, (2013), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

ÇERİBAŞ, Mehmet, (2004), *Kadirli ve Çevre Folklorunda Eski Türk İnançlarının İzleri*, (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

ÇERİBAŞ, Mehmet, (2016), “Kırgızlarda Efsun (Büyü) Temelli Dualar, İnançlar Ve Uygulamalar”, *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi, Sonbahar- [Sempozyum Özel Sayısı]*, II, 7: 180-207.

ÇİFTÇİ, Elife, (2007), *Kahramanmaraş’ta Büyü İle İlgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı .

ÇOBANOĞLU, Özkul, (2012), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

DUMAN, Ahu Zeynep, (2019). *Aydın Yılmazköy Yöresi Tahtacılarında Geçiş Dönemleri*, *Yüksek Lisans Tezi*. Uşak : Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

ELİADE, Mircea, (2003), *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

ELİADE, Mircea, (2015), *Doğuş ve Yeniden Doğuş (İnsan Kültürlerinde Erginlemenin Dini Anlamları)*, (Çeviren: F. Aydın), İstanbul : Kabalıcı Yayınları.

ELİADE, Mircea, (2018), *Şamanizm*, (Çeviren: İ. Birkan), Ankara: İmge Kitabevi.

ERGİN, Muharrem, (2004), *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları.

FRAZER, Sir James George, (2004), *Altın Dal (Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma)*. (Çeviren: M. H. Doğan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, (1976d), *Felsefe Ansiklopedisi IV*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

HAVİLAND, Willeam A. (2002), *Kültürel Antropoloji*, (Çeviren: H. İnaç, S. Çiftçi), Kaknüs Yayınları: İstanbul.

İNAN, Abdulkadir, (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar)*. Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KABATAŞ Çetin, Şeyma, (2017), *Antalya ve Samsun'da Yaşayan Yörüklerin Geçiş Dönemleri Âdet ve Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

KARAAĞAÇ, Meryem, (2013), *Malatya'da Geçiş Dönemleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

KARAASLAN, Mehmet, (2010), *Kaşgay Türklerinde Geçiş Dönemleri /Doğum-Evlenme-Ölüm*, (Doktora Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

KAYALI, Nejla, (2010), *Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

MALİNOWSKİ, Bronislaw, (1990), *Büyü, Din, Bilim*, (Çeviren: Saadet Ozkal), İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

MORKOÇ, Kübra, (2018). *İzmir'de Yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanlarının (Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova, Makedonya, Yunanistan) Geçiş Dönemleri Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı.

ÖGEL, Bahaeddin, (1993), *Türk Mitolojisi 1*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖGEL, Bahaeddin, (1995), *Türk Mitolojisi 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖRNEK, Sadat Veyis, (1966), *Sivas Ve Çevresinde Hayatin Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ÖRNEK, Sedat Veyis (2000), *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis (2014), *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Ankara: Bilgesu Yayınları.

REED, Evelyn, (2012), *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye I*, İstanbul: Payel Yayınevi.

SALTAŞ, Elvan, (2016), *Ardahan'ın Merkez Köylerinde Geçiş Dönemleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ardahan: Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

SEÇİNTİ, Mehmet Sercan, (2014), *Gaziantep İslahiye İlçesi Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm)*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

TÜRBEDAR, Özlem, (2011), *Düzce Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

YEŞİL, Yılmaz, (2014), *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri)*, Ankara: Grafiker Yayınları.

YOLCU, Mehmet Ali, (2014). *Türk Kültüründe Evliliğe Bağlı Tabu ve Kaçınmalar*, Konya : Kömen Yayınları.

YOLCU, Mehmet Ali, (2016), “Halk Bilimi Araştırma Kuram ve Yöntemleri”, (Ed. M. Aça), *Halk Bilimi El Kitabı*, Konya: Kömen Yayınları, 225-305.

Extended Abstract:

The process of human growth that began in the spirit world continues in the concrete world from the moment the mother falls into her womb. His journey begins with the biological process and evolves from birth into the cultural process. Birth can be defined as a phenomenon that gives human beings identity and a new status. With birth, man begins his eternal journey with this identity. Every test human beings take, every crisis they experience will change their status culturally. This change will either take it to the next level or it will be negative.

Since every adult ceremony is a crisis-averting process, some magical practices have to be done. The origin of magical practices is seen as animism and totemism, which are the oldest belief systems. The basic thinking systems of these beliefs are the belief that all beings in nature have the power of one another. For this reason, a number of magical practices have been carried out to detect living beings in nature and prevent the harm that will come from them or to benefit them. Later these magical practices have been repeated in a number of rituals. In this context, no matter what practice is involved in culture, spells are generally of two kinds, positive and negative. Negative spells, black magic, is considered taboo, while sympathetic magics, which are relevant to the actual subject of study, are evaluated within positive spells.

The work consists of three titles; in the first title, “What is puberty? “What Is Understood When It Is Said To Grow Up?” in the form of theoretical framework and conceptual explanations are given. In the second title, “What Is Magic? “What Is Sympathetic Magic?” “What Are The Kinds Of Sympathetic Magics?” answers to such questions have been sought. In the third title, the types of sympathetic magics used in adult ceremonies are examined based on examples based on this information.

Every test a person passes shows that he has grown up in society. His growth means his acceptance by society, and this acceptance is celebrated with a ceremony and he earns sanctity. In the literature, these ceremonies are called “transitional rituals” or “adulthood ceremonies”.

The most general concept for magical ceremonies is to take the laytmotif: that is, life. In fact, it is enough to know the literature of Ethnology to convince everyone that the physiological stages of human life, especially turning points such as conception, pregnancy, birth, puberty, marriage and death, are in fact the core of many rituals and faith teachings. Religious designs for conception and rebirth, passion or fulfillment exist in almost all lineages in one form or another through magic, and are often linked to rules and Customs. During pregnancy, the woman has to abide by certain taboos and perform ceremonies, which her husband attends from time to time. Before and after birth, there are various magic rites, cleansing ceremonies, mass festivities and acts in which the newborn is introduced to the higher powers or the community to ward off dangers and banish evil magic. Later in life, boys and - far less commonly-girls are required to endure rituals of initiation, often long-term,

surrounded by mystery and filled with cruel, obscene examinations (Malinowski, 1990: 27). As it has been mentioned, people have taken a path of relief through some magical practices by organizing various festivities to ward off the evils they face at certain stages of their lives. The magical practices performed in these ceremonies are considered to be the evils that may come to the person who is exposed to the crisis have been eliminated, the good deeds, blessings and blessings have been earned. The sympathetic spells performed in the rituals to be included in the work are divided into three classes as analogy/imitation, contact, and inversion.

The analogy spell is referred to by the term "analogy". Analogy magic is the most commonly practiced form of magic. The structure of this spell is that "the attempt to produce the desired result through imitation is to advance the desired thing (event) through similar processes, thus forcing that event to occur in the near future. In doing so, the principle of "the like creates the like" is acted upon. Similarly, visible external similarities, similarities in attitudes and behavior, or magical features emerging from associative chains of thought are valid (Örnek, 1966: 35). For example, "the barren woman sits on the wife of the child of a woman who gives birth to the child to stay." "Women who want children drink water from the palm of a woman who has been married once and raised young. The barren woman is conceived if she drinks the powders she procured from the statue of Saint Frebichot by mixing them with the water of the fountain of Saint-Plotat (France). Water, abundance, abundance, creation, rebirth, etc. families who do not have children because of their characteristics benefit from this magical content of water to have children. Women who go to shrines to relieve infertility take their babies with them. They stay there one night with them: "the woman who desires children, ties a rag doll, with wrap, over her belly; puts the making doll in the cemetery of Forty Girls" (Acıpayamlı, 1974: 14-15, 19). These processes fall under both contact and analogy spells. That is, while the contact process is performed by tying it to the body, the making is driven on the basis of resemblance to the baby. It is not appropriate for everyone to cut the umbilical cord when the baby is born. Because the child will look like the person who cut the umbilical cord with the idea that his heart should be a clean, intelligent, hardworking person so that the child will look like that person. However, as mentioned in most of the Turkish world, umbilical cord is buried in the garden of the school for good reading, in the hospital if he is wanted to be a doctor, in the garden of the house if he is wanted to be connected to the house. Here again, there are applications related to the likeness magic.

It is observed that there are some magical practices during the marriage phase. For example, young people are sent home by the girl's family to be sweet-spoken and chicken to have children. They are brought to the house before the bride; when the bride enters the house, the butter is applied to the door to make her tongue fat and honey; when she enters the house, the bride is pressed into the plow iron to make her nest strong as iron; and they cut the bread into a triangle and dip it in honey to make the bride (Kabataş Çetin, 2017: 101).

The "part belongs to the whole" principle of contact Magic gives rise to the idea

that one who has the part will also have the whole. Hair, nails, eyelashes, etc. in contact magic. In addition to the physiological elements, the things used by man for his clothing and daily life also have an effect and power (a majik effect) “transmitting” quality (Örnek, 1966: 37). For example, “the barren woman goes to bed wearing the coat of the husband of a woman with many children.”; Reaching the level of education after birth in the child’s life constitutes one of the stages of his / her growth. While going through these stages, a number of magical practices are observed. For example, a student who has completed his / her master’s degree or doctorate degree wears his / her own robe from the hands of his / her teacher. Thus, through contact magic, the teacher’s position and the magical power to pass to the student is dominated by the idea.

Kismet opening applications today, some of the applications that can be listed as follows: Engagement of the bride’s engagement ribbon is swallowed a piece is believed to be opened. Under the bride’s shoes the name of single girls is written. It is believed that whoever’s name is deleted first will be opened. Death in Turkish culture is not an end but a new beginning.

It is believed that after death there will also be life in the afterlife. It is, however, the final transition phase of human life. A number of magical practices are also observed in death-related rituals. These can be listed as follows: after the dead are washed, the hands of those left behind by the deceased are washed with water that is increased from the washing water. It is believed that the children of the deceased will live longer.

The reversal spell can be used either positively or negatively. Turning the negative side of this magic positively can be evaluated in sympathetic magic. For example, in the marriage stage, the following practices are used to reverse the binding spells: Another magical process is that the Albanians who emigrate from Kosovo are consciously wearing the socks of one of those who ask for a girl to wear it in order to have everything go smoothly during the request (Morkoç, 2018: 155). Here, a reversal spell was used to open its fortune. On the other hand, it is seen that in many parts of Anatolia, spells are performed even though it is not known clearly in the practices related to death. In some areas, during the burial of the dead, a mourning woman takes off the clothes of the dead one by one and starts to lament. These dresses are called “soyka” (Adana region). Meanwhile, the women around him also cry. Then, after washing the body, the vessel where the funeral water is taken is not opened with a knife and is broken with stone. Laundry and water boilers stay in place that night. The laundry is laid upside down or ejected (Çeribaş, 2004: 180-182).

As a result, most of the magical practices performed during the maturation ceremonies fall into sympathetic magic. These spells are made either by imitation or by contact. Sometimes reversal is used to turn negative spells into positive ones. Simulation, contact and reversal spells have functions such as abundance, abundance, infertility, opening kismet, protection from evil eye, and eliminating deaths that may come untimely.